Dr. M. Kadić

BRIGA ZA ZDRAVLJE STOKE

Drugu Slavku [illegible]
[illegible]
[illegible], 20/IX 54
[illegible]

Dr. M. Kadić

BRIGA
ZA ZDRAVLJE STOKE

Vinkovci 1954.

UVOD

Narod mora biti pravilno i točno obavješten i poučen o raznim tekovinama nauke, ako se želi postići njegovo povjerenje, a to je moguće postići primjerom, živom riječi i stalnim kontaktom t. j. razgovorima i predavanjima, a zatim štampom i knjigom te zornim radom i primjerima.

Naši stočari trebaju mnogo pouke, savjeta i uputa o raznim poslovima oko prehrane, držanja i postupka sa stokom, a isto tako o poznavanju pojedinih bolesti kao i načinu njihova liječenja, a još više o sprečavanju bolesti kako zaraznih tako i svih ostalih, jer lakše je spriječiti nego liječiti — kako veli naša narodna poslovica.

Ako o svemu tome stočar bude obavješten, tada će se u mnogoj nesreći lakše i brže moći snaći i pomoći sebi i drugima, a osim toga gledat će ispravno i na sve mjere i odredbe, koje primjenjuje veterinarska služba u cilju očuvanja sveukupnog našeg stočarstva. On će tako dobiti i pravu sliku o veterinarstvu uopće kao i o svim poslovima, s kojima se veterinarstvo bavi.

Veterinarstvo je skup svega praktičnog i teoretskog znanja o tome, kako ćemo održati domaće životinje zdravima i kako ćemo suzbiti nametničke i zarazne bolesti stoke, koje su često opasne po zdravlje i život ljudi, zatim kako ćemo liječiti bolesnu stoku, njegovati zdravu stoku, odgajati mladu i td., dakle ukratko briga za zdravlje i napredak stoke i stočarstva.

Veterinarsko-sanitarne mjere jesu sve one mjere, koje se poduzimaju na temelju zakonskih propisa i izdanih naredaba sa svrhom, da se ograniče i suzbiju pojedine zarazne, a i nametničke bolesti stoke. Te mjere određuju upravne vlasti, a nadziru ih veterinari i milicijski izvršni organi, a katkada i vojska.

Veterinar kao pregledač mesa i mlijeka ne dozvoljava, da dođe u promet za ljudski nžitak meso ili mlijeko bolesnih životinja, zatim zaraženo, onečišćeno, ili manje vrijedno i pokvareno, te ljudskom zdravlju škodljivo meso i mlijeko, a i takvi mesni i mliječni proizvodi. Pregledom mesa i mlijeka brine se veterinar neposredno, a suzbijanjem zaraznih bolesti, koje prelaze sa stoke na ljude, brine se posredno i za zdravlje ljudi.

Trgovina i promet stokom i stočnim proizvodima stoji pod veterinarskim nadzorom obzirom na zdravlje i mogućnosti širenja različitih bolesti. Veterinar se brine i za promicanje stočarstva sudjelujući kao stručnjak pri izboru stoke za rasplod, te pri ocjenama, izložbama i nagrađivanju stoke.

S veterinarsko-stočarskim poslom je u vezi i osiguranje stoke, kojim se osiguravaju vlasnici od štete kod stoke usljed raznih uzroka.

Pod veterinarskim nadzorom stoje i potkivači, koji se bave kao obrtnici potkivanjem radne stoke (konji, volovi). Njihovo osposobljenje vezano je na polazak Potkivačke škole u Zagrebu, u kojoj je veterinar upravitelj i glavni nastavnik.

Prema svojem poslu veterinar je ponajviše vezan na selo i seljačke stočare, pa je radi toga često i njegov savjetnik i učitelj ne samo u poslovima svoje struke, nego i u drugim pitanjima društvenim, gospodarskim, trgovačkim, političkim i td. Poučavajući narod o različitim pitanjima iz područja veterinarstva i stočarstva, kao i veterinarsko-sanitarnih propisa vrši on ne samo staleško stručne poslove, nego i važnu ulogu na području narodne prosvjete.

Za uspješno obavljanje veterinarske službe potrebno je osim veterinarskih stručnjaka i dobre organizacije veterinarske službe i valjano uređena veterinarsko-sanitarna tj. milicijska izvršna služba i njeni organi, koji dobro poznaju ne samo odredbe i propise, nego i da budu poučeni o biti i svrsi valjane provedbe pojedinih veterinarsko-sanitarnih mjera kao i o njenoj važnosti za napredak veterinarstva i stočarstva, a po tome i za materijalnu korist države i pojedinaca.

Ova knjižica namjenjena je svim našim ljudima, koji drže stoku i s njome imaju bilo kakvog posla,

da im bude pri ruci kadgod zatreba, jer će u njoj naći najglavnije savjete i upute, kako da postupaju u slučaju najobičnijih nezgoda, bolesti i nesreća i kako da očuvaju zdravlje svoje stoke, a potom često i svoje i svojih ukućana.

Za lakše snalaženje i radi boljega pregleda obrađeni su ukratko pojedina poglavlja po mjesecima, jer svako godišnje doba donosi i posebne brige oko zdravlja stoke.

Osim članaka o brizi za zdravlje stoke u pojedinim mjesecima dodani su i neki drugi članci u kojima se pobliže govori o onome, što je ranije samo ukratko spomenuto tako, da potrebno znanje našim stočarima bude više zaokruženo.

Ovoliko uvoda mislim da je bilo potrebno reći o veterinarskom prosvjećivanju sela i stočara kao i o prikazu veterinarstva u glavnim crtama, da se postigne željeni cilj, a to je brži i bolji napredak našeg sveukupnog stočarstva, od kojega se traži mnogo veću korist ne samo svakom pojedincu nego i cijeloj našoj zajednici.

I.

Siječanj je obično mjesec najjače zime, a najmanjih radova izvan kuće. Stoga je nastojanje i briga stočara za stoku najveća, jer se često oko nje nalazi i pregledava je te odmah opaža slučajeve nesreće ili bolesti, pa se na vrijeme može svemu pomoći.

U području niskih pašnjaka i podvodnih livada opažaju se u ovom mjesecu pojave jače mršavosti stoke, a osobito goveda i ovaca, a često i konja. Uzroke mršavosti treba dati pravovremeno ustanoviti, da se može odmah poduzeti liječenje, a ne odugovlačiti dok stoka sasvim ne oslabi. Stočari a osobito Poljoprivredna dobra, SRZ, kao i druge ekonomije poslužiti će se u tu svrhu najbližim Veterinarskim zavodom (Vinkovci, Zagreb, Split, Rijeka) i poslati balegu životinje u kutiji od šibica na pretragu. Pretragom se može ustanoviti, da li životinja boluje od metiljavosti ili drugih crva, trakavica, pa će se prema tome odrediti liječenje.

Koncem siječnja počinju se ovce janjiti, a krmače prasiti. Stoga se valja na vrijeme pobrinuti

za topliju i suhu stelju, a i za dobru hranu životinja - prije i nakon poroda. Krmače, a i ovce treba dobro hraniti bjelančevinastom hranom, pa će se prasci i jaganjci na sisi dobro razvijati i neće biti drhtavih, slabih i kržljavih prasaca, a ni ugibanja janjadi.

Za jake zime i dobra saonika treba konje na oštro potkivati ili ih tjerati bose tj. bez potkova, da se ne skližu. Uslijed sklizanja dolazi često do ozljede nogu, što treba izbjegavati.

U siječnju se katkada pojavljuje bjesnoća pasa u jačoj mjeri, pa stoga treba paziti na kretanje pasa, dobro ih hraniti, te vezati i pobrinuti se za njihov topli ležaj, jer se u protivnom skiču kojekuda.

Duge zimske noći u ovom mjesecu kao i preko cijele zime daju dovoljno prilike za čitanje raznih poučnih gospodarskih knjiga i časopisa. Stoga treba to vrijeme iskoristiti za skupljanje i nadopunu znanja u većoj mjeri nego u ostalo doba godine, kad je mnogo posla u polju i izvan kuće. Nadalje treba marljivo pohađati zimske gospodarske tečajeve i pažljivo slušati predavanje pojedinih stručnjaka i držati se dobivenih uputa i razjašnjenja, a najviše onih, koja se tiču zdravlja i higijene stoke pri držanju, iskorišćivanju, njegi i prehrani.

U ovom mjesecu treba predvesti i pse na obavezno cijepljenje protiv bjesnoće u koliko ti poslovi nisu određeni za veljaču, jer će se cijepljenjem protiv bjesnoće zaštiti ljudsko zdravlje od opasne bolesti bjesnoće, a isto tako i sva stoka.

Cijepiti valja perad protiv kuge, dok još nema nesenja jaja i leženja pilića, da se sačuva zdrav rasplodni materijal.

Za jake smrzavice i snijega treba se brinuti za vodu i napajanje peradi uz izdašnu hranu sa dosta bjelančevina, te miješanu hranu sa raznim zelenjem, a manje kukuruza, jer će se tako pojačati nosivost kokoši.

Veća peradarstva na Poljoprivrednim dobrima i SRZ-ima moraju provesti pregled krvi rasplodnih kokoši na tif peradi (bijelu grižu) i bolesne odmah izlučiti i poklati, jer će na taj način podmladak poticati od zdravih kokoši i neće biti ugibanja pilića u prvim danima života od bijele griže, a to se preporučuje i privatnim peradarstvima.

II.

U veljači treba paziti na bređe krave i kobile, da imaju čisti ležaj i dovoljno stelje. Visoko bređim kravama često se izvaljuje stidnica, ako leže stražnjim krajem mnogo niže nego što je prednji kraj. Stoga treba ležaj udesiti tako, da stražnji kraj ležišta bude više nasteljen nego prednji. Visoko bređe kobile treba oprezno upotrebljavati u poslu, da se ne znoje. Valja ih čuvati i od posla po neravnom putu i po dubokom blatu i vodi, jer uslјed udaraca rudom ili od hladnoće može doći i do pobačaja, kao i od napornog posla, pri kojem se jako znoje.

Nakon telenja ili ždrebljenja treba paziti na čistoću vimena prije nego što tele ili ždrijebe počne sisati. Vime kobila znade biti često prljavo, jer se redovito ne čisti. Stoga treba vime dobro oprati mlakom vodom ili rakijom, a onda tek pustiti ždrijebe ili tele da posisa prvo mlijeko nakon što se izmuze nekoliko mlazova iz svake sise kako kobile tako i krave, da se ukloni eventualna prljavština iz sisnog kanala. Prvo mlijeko treba mlado da posisa, jer je to mlijeko čistilo za crijeva mladog teleta ili ždrebeta.

Ako se krmače prase u veljači za jake zime, valja se pobrinuti za topao i suhi ležaj, jer se mokri prasci nakon prasenja na jakoj zimi lako smrznu. Krmače treba čuvati od dubokog blata i vode kako bređe, da ne pobace, tako isto nakon prašenja, jer zaprljaju blatom vime te prasci sisaju mlijeko zaprljano blatom. Za jake zime treba naročito krmačama, a i drugim svinjama davati hranu što gušću i smlaćenu toplom vodom, a nikako hladnu ili smrznutu. Jako vodenastu hranu treba izbjegavati, jer što je gusto nije pusto!

Goveda u štali, a osobito ako je topla, često dobiju uši već sada, iako se one javljaju redovito kasnije u proljeće. Uši treba uništavati pranjem duhanskom vodom ili mazanjem običnom masti ili uljem po onim mjestima, gdje se uši nalaze tj. po njima samima. Kad uši budu masne, mast ili ulje zađe u otvore za disanje na tijelu uši i one se uguše.

Mazanje treba ponoviti 2 — 3 puta u razmacim od 6 — 8 dana, jer za to vrijeme izlegu se mlade uši iz jaja, na koje lijekovi ne djeluju. Osim toga dobro očisti i raskuži jasle i predmete, o koje se stoka češala. Najbolje je okrečiti gustim krečem, kojemu je dodano nešto kreolina.

Konje treba redovito čistiti i česati, a pogotovo ako se na dlakama prednjih nogu opažaju sitna jajašca, koja treba skidati i spaliti, jer su to zameci crva, koji živi u želucu konja i koji uzrokuje mršavost i slabost konja, koja se očituje ponajviše u rano proljeće.

Isto tako treba česati i čistiti goveda, a osobito krave muzare. Njegom kože dobiva se i više mlijeka, a ako je krava čista i uredna, mlijeko je mnogo bolje i nema nikakvog mirisa po prljavštini i štali te se i ne kvari i podnosi u trgovini i dulji put, a da ne prokisne ili se inače pokvari, a to je osobito važno za zdravlje ljudi, a naročito djece.

Trljanjem goveda po leđima uništavaju se i ličinke ugrka pod kožom, iako se još ne vide nikakve gulice, ni kvržice po leđima, jer je ugrk još vrlo malen pa se i ne zamjećuje.

Svi poslovi oko zdravlja stoke navedeni za siječanj obavit će se u ovom mjesecu, u koliko su zaostali iz prošloga.

III.

Među poslovima koji su spomenuti za veljaču, ima ih dosta koji prelaze i u ožujak. Zato neće biti suvišno, ako se još jedamput pročita sve ono, što je pisano za veljaču.

Mlađu telad i ždrebad treba za rana tj. već u starosti od 2—3 tjedna priučavati na prihranjivanje. U tu svrhu treba im u posebnoj posudi, do koje ne mogu doći odrasle životinje, dati zobi i ječma i dobroga sijena, a kasnije i vode, te im omogućiti i slobodno kretanje po štali, a naročito ždrebadi. Loš je običaj, da se mlada telad pa i ždrebad veže stalno uz jasle i onemogućuje im se slobodno kretanje. Za telad u većim uzgojima goveda, kakvi su na socijalističkom sektoru tj. na Poljoprivrednim dobrima i SRZ treba u posebnoj štali ili u jednom dijelu štale urediti porodiljski odjel s osobito dobrom kanalizacijom i ventilacijom, da se može održati uzoran red i vršiti češća raskužba. U porodiljskom odjelu su na jednoj strani krave, a telad s druge strane u pojedinačnim boksovima, u kojima treba da je vazda suha i čista stelja, kao i posuđe za hranu i vodu. Kad telad malo poodraste, odlaze krave u zajedničku štalu, a telad u zajednički teličnjak, u kojem također mora biti uzoran red i čistoća.

U ožujku se teli vrlo mnogo krava, pa bude katkada i teških poroda uslijed raznih uzroka. U takvim slučajevima ne treba dugo čekati i dopustiti

da svi seoski nadri-veterinari pokušaju izvlačiti tele jer oni načine često više štete nego koristi, nego treba pozvati pravog stručnjaka veterinara, kojih ima dovoljan broj. Isto vrijedi i za kobile, gdje je potrebno još brže potražiti veterinarsku pomoć. Teškim porodima životinja najčešći je uzrok slabost i mršavost, pa ih stoga treba dulje vremena prije telenja dobro hraniti, pa neće biti ni teških poroda, a ni zaostajanja posteljice, za koju treba u roku od 2—3 dana pozvati veterinara, da je izvuče i dade potrebne lijekove.

Za sunčanih dana treba mladoj ždrebadi i teladi omogućiti slobodno kretanje izvan štale.

Mladu prasad već nakon 14 dana treba hraniti zrnom ječma ili gustom prekrupom od ječma, a ne možda rijetkim napojem, jer se od njega stvara previše vlage i nečistoće pod prascima, što je naročito štetno po zdravlje. Posuđe za hranu treba da je vazda čisto i uredno.

Zima se približuje kraju i sa stoke pada duga zimska dlaka. Zato treba stoku bolje česati, a svu dlaku, koja se sa češagijom skida, treba spaliti, jer se na taj način uništavaju jaja mnogih parazita kako crijevnih tako i kožnih (uši, grinje i td.)

Stoka je s proljeća dosta osjetljiva prema čestim promjenama vremena, pa je potrebna pažnja, da umornu i znojavu stoku pri radu ne uhvati hladan vjetar ili hladna kiša.

Isto tako treba oprezno puštati stoku na proljetnu pašu. Trava je vrlo hladna ukoliko je ima, a životinje se nisu još privikle na zelenu hranu, te usljed toga lako nastaju razne poremetnje i bolesti probavnih organa tj. želuca i crijeva.

Prije izgona na pašu treba 14 dana unaprijed cijepiti goveda protiv bedrenice, a pogotovo tamo gdje se često pojavljuje.

Na ovcama se u rano proljeće opaža opadanje vune uslijed slabosti i mršavosti ili usljed pretoplih štala preko zime, ali ponajviše je uzrok šuga ovaca. Zato je potrebno takve ovce odmah liječiti i bolest zataškavati, dok ne nastupe topliji dani, da se ovce mogu okupati u lijekovima za šugu, kako odrede veterinari.

U ovom mjesecu vrši se i cjepljenje pasa protiv bjesnoće, pa je potrebno da na pozive veterinarske službe svi vlasnici dovedu pse na cijepljenje, jer je to u interesu zdravlja ljudi i svih ostalih životinja. U slučaju neodazivanja vlasnici će biti kažnjeni.

Osim toga lovačke i čobanske, a i sve druge pse treba dati očistiti od glista i trakavica, jer psi prenose te parazite na ljude, stoku i divljač. Lijek je jeftin i vrlo uspješan, pa je u interesu ljudskog zdravlja i zdravlja svih ostalih životinja, da se vlasnici pasa tim sretstvom posluže.

IV.

Nastupom toplijih dana stoka se većinom stalno tjera na pašu. Ako goveda nisu u prošlom mjesecu cijepljena protiv bedrenice, a mlađa i protiv šuštavca, ako se isti pojavljuje, valja se pobrinuti, da se taj posao izvrši u toku ovog mjeseca, a osobito tamo, gdje ta bolest vlada i nanosi osjetljive štete.

Uslijed stalnog držanja goveda u štali preko zime, a to se opaža često i kod ovaca i koza, narasli su predugi papci, pa ih je potrebno obrezati na pravilan oblik, jer se inače pri stalnom hodanju na paši kidaju katkada tako nezgodno, da životinje usljed toga ošepave, jer nastaju ozljede sve do mekanih i mesnatih dijelova ispod papka. Kod ovaca nastaju češće komplikacije i trajnija šepavost.

Isto tako treba s proljeća obrezati kopita i ždrebadi, jer usljed stalnog držanja u štali narastu preduga i ždrebad dobiva nepravilne stavove nogu, usljed čega može kasnije doći i do šepanja i jačih defekata.

U toku ovoga mjeseca treba goveda očistiti od ugrkovih ličinki, koje se nalaze u kvržicama (gulicama) pod kožom na leđima, koje se sada u travnju a i u svibnju najviše opažaju. Usljed tih ličinki, ako ih je mnogo, goveda teško pasu, jer osjećaju bol na leđima, a osim toga mršave i slabe, a muzne krave daju manje mlijeka.

Mladu stoku treba što više zadržavati na slobodnom kretanju na zraku i na suncu izvan štale, ako ne na paši, a ono u prostranim ispustima.

Pri prelazu sa suhe zimske hrane na zelenu, treba voditi računa o tome, da taj prelaz ne bude nagao nego postepen. Stoga valja u početku par dana miješati suhu sa zelenom, a tek iza toga preći samo na zelenu hranu, jer će se tako izbjeći mnoge poremetnje u želucu i crijevima kako kod konja (proljev, griža), tako i kod goveda (nadam, proljev i dr.).

Štale se preko zime nisu mogle temeljito čistiti i krečiti, jer je stoka stalno u njima boravila, pa je potrebno sada izvršiti temeljito čišćenje i krečenje, jer će u urednoj štali biti mnogo manje muha preko ljeta.

Suzbijanju ušljivosti goveda treba i u ovom mjesecu posvetiti dosta brige i tamaniti ih, kako je to prije spomenuto.

U proljeće je stoka obično usljed nestašice hrane koncem zime mršava i slaba, pa radi te slabosti dolazi češće do teških telenja, a i zaostajanja posteljice nakon telenja. U koliko posteljica ne ispadne u roku od 2—3 dana treba pružiti veterinarsku pomoć, jer u protivnom slučaju mogu nastati nepoželjne posljedice po zdravlje krave, kako je to već u prošlom mjesecu spomenuto.

U toku ovog mjeseca pripuštaju se kobile u većoj mjeri pa se valja pobrinuti za dobrog pastuha, koji daje lijepu i čvrstu ždrebad, a ne pripuštati

kakvegod ili nelincecirane pastuhe, jer valja voditi računa o kvaliteti konja više nego ranije, budući da se broj konja postepeno smanjuje usljed bržeg razvitka mehanizacije. Kod pripusta treba biti oprezan, da kobila ne ozljedi pastuha ili obratno da pastuh ne povrijedi kobilu bilo udarcem ili na koji drugi način. Zato se pripust pastuha, a osobito državnih mora vršiti točno po propisima. Vlasnici i držaoci pastuha neka urede valjano pokušavalište za pripuštanje i neka pripaze na zdravlje kobila obzirom na spolne organe.

Kod pripusta bikova na krave valja voditi računa još više o zdravlju spolnih organa bika i krava, jer postoje bolesti, koje se tim načinom prenose (katar stidnice, trihomonijaza, zarazni pobačaj i td.).

Tko nije pocijepio svoju perad protiv kuge, neka to bezuvjetno učini, dok se bolest ne pojavi, a kad pilići odrastu do starosti 2—3 mjeseca valja i njih dati cijepiti.

Na uspjeh od cijepljenja svinja protiv kuge i vrbanca nije potrebno napose upozoravati, jer su se o tom svinjogojci potpuno osvjedočili.

Štrojenje nerastova kao i pastuha treba u ovom mjesecu izvršiti, jer tako određuju propisi o stočarstvu, a i ekonomski razlozi govore zato.

V.

U svibnju se stoka zadržava na paši ili na poslu. U štalama se nalazi samo preko noći i za vrijeme odmora i hranjenja. Stoga se štala mora držati uredno i čisto, da se u njima ne skuplja đubre i nečistoća, jer se u đubretu legu muhe, koje uznemiruju stoku za vrijeme odmora. Plavo staklo na prozorima rastjeruje muhe iz štale, a to se može postići tako, da se obično staklo namaže gustim vapnom, u kojem je pomješano plavilo.

U šumovitim krajevima i gdje na pašnjacima ima dosta grmlja i šikarja, pojavljuje se katkada kod goveda krvavo mokrenje kao znak bolesti, koja se zove piroplazmoza. Ta je bolest slična malariji kod ljudi. Prenose je krpelji, koji žive na lišću grmlja i drveća. Zato treba dnevno skidati krpelje sa stoke, a u slučaju znakova bolesti, treba ubrzo pozvati veterinara radi liječenja, jer u početku uspješno se ta bolest dade izliječiti.

Na govedima, koja idu na pašu, opažaju se tokom ovog mjeseca, a i ranije, oveće gulice na leđima. To je ugrk, tj. ličinka štrka pod kožom. Te ličinke treba izvlačiti i uništavati, jer uzrokuju slabost i oštećuju kožu. Ako govedo ima mnogo takvih gulica po leđima, teško pase i jače slabi, a krave muzare daju i manje mlijeka.

U toku ovoga mjeseca obavlja se štrojenje svih muških životinja, koje nisu ostavljene za rasplod.

Nerastove nakon štrojenja treba držati u suhoj i čistoj štali i čuvati od blata i nečistoće, da se rane nakon štrojenja ne zagade i ne ognoje, jer dolazi do oteklina i bolesti, a često nakon ozdravljenja i zacjeljenja rane dolazi do ukočenosti tj. tetanusa i svinjče ugiba. Pri štrojenju bikova i pastuha valja izbjegavati takav način štrojenja, kojim se zadaje životinjama veliki bol, a to je tucanje i uvrtanje, ukretanje, kojim se načinom štrojenja služe obični štrojači samouci. Veterinari štroje i bikove i pastuhe krvnim ili beskrvnim načinom posebnim kliještama, pri čemu životinje mnogo manje trpe.

Krmače izlučene iz rasploda ili one, što su određene za tov, treba također dati štrojiti, jer će se brže i bolje toviti.

Tko još nije dao cijepiti svoju stoku protiv bolesti, za koje postoje sigurna zaštitna cjepiva, neka to bezuvjetno učini u toku ovog mjeseca, da nebi trpio štete preko ljeta, kad je stoka na paši izvrgnuta mnogo većoj opasnosti od zaraznih bolesti nego preko zime u vrijeme stajskog držanja. Takve su bolesti svinjska kuga, vrbanac, bedrenica, šuštavac, bjesnoća (psi), pa i tetanus (konji).

Svu mladu stoku, a naročito svinje treba držati što više na paši i omogućiti joj kretanje po svježem zraku i na suncu. Naravno, da se pri tom mora brinuti za dovoljne količine vode za napajanje, a i za kupanje.

U ovom mjesecu ima već dosta svakovrsne mlade peradi, tj. pilića, guščića i pačića, pa je potrebno brinuti se i za njihov valjani napredak i zdravlje tako, da im se dade hrana i voda iz čistih i urednih posuda i da budu smješteni u čistim prostorijama, u kojima neće biti izvrgnuta raznoj gamadi (tekuti, uši, krpelji), koji nametnici narušavaju zdravlje i odrasle peradi, a kamo li ne bi naškodili zdravlju nježnoga i osjetljivoga podmlatka.

S tim u vezi treba tamaniti i ptice grabljivice kao i vrane, koje su neprijatelji ne samo domaće nego i divlje sitne peradi. Isto tako treba tamaniti parcove, tvorce i lisice, jer su sve to štetočinci, koji znadu često nanijeti osjetljive štete po kokošinjcima, ako se u njih uvuku.

Svibanj je mjesec hrušteva, koji se mogn dobro iskoristiti za hranu peradi, pa ih valja skupljati i sušiti i u samljevenom stanju miješati s drugom hranom, a pogotovo u gradovima, gdje ljudi nemaju ni prostora ni obilno hrane za svoju perad.

To bi bili najvažniji poslovi obzirom na zdravlje životinja u mjesecu svibnju.

VI.

U lipnju je završetak proljeća i početak pravoga ljeta. Vrijeme je većinom stalno i toplo. Stoka boravi ponajviše vani na paši i izvan štale, osim noću i po nevremenu. Hrana je stalno zelena. Konjima

se kosi djetelina, a tako i govedima (krave muzare). Kako je manjak zrna, to se daje zelena hrana i bez obroka, te konji jedu često i više nego je potrebno. Kad tako siti i puni zelene djeteline moraju na posao ili put, nastaje poremetnja u probavi, javljaju se proljevi, nadam želuca i crijeva, ta pojava teških kolika (griža) i jakih bolova, koji znadu završiti i smrću, a pogotovo ako nema hitne stručne veterinarske pomoći.

To se dešava i kod goveda, kad im se daje više djeteline nego što treba. Stoga valja paziti na prehranu djetelinom, a pogotovo ako je mokra ili povenuta ili upaljena usljed stajanja na suncu u debelom sloju.

Što se tiče zaštite stoke od bolesti cijepljenjem, može se provesti i u ovom mjesecu, ako već nije učinjeno prošloga mjeseca.

Svinje se spremaju za tovljenike te se prehranjuju u svinjcima. Za velike vrućine brinuti se za vodu, da ne trpe žeđu i da se mogu okupati i rashladiti. Prije stavljanja u tov cijepiti i poštrojiti ih (krmače).

Telad je u ovo doba već odraslija, pa ukoliko ne sisa ili se ne napaja mlijekom, prehranjuje se zelenom hranom u staji. Često je privezana uz jasle i izvrgnuta napadima i uznemirivanju silnih muha. Stoga se pobrinuti za ispust izvan štale (voćnjak, šljivik), gdje će telad naći i hlada i pobjeći od dosadnih stajskih muha. Ispusti su naročito potrebni

za kolektivni uzgoj stoke, gdje je veći broj goveda i teladi. Ispusti moraju biti prostrani, uredni i čisti sa posudama (valovima) za vodu.

Iako je prehrana i držanje stoke olakšano radi zelene hrane i paše, to se ipak događaju češće razne nesreće i gubici stoke od zaraznih i drugih bolesti, jer se stoka kreće slobodno na paši ili u poslu, pa se lako i ozljedi, a izvrgnuta je i raznim vremenskim nepogodama. Stoga je potreban oprez sa stokom u radu i pažnja na stoku na paši.

Pri svakoj pojavi turobnosti i prestanku uzimanja hrane treba pomišljati, da su to obično prvi znakovi zaraznih bolesti, koje treba odmah liječiti, a ne tek onda, kad bolest zauzme maha i kad je sve obično prekasno. Zato valja u takvim slučajevima što brže pozvati veterinara.

Metiljava stoka vidno slabi pa je treba za vremena liječiti nakon što je balega pretražena ili bar ustanovljena opravdana sumnja vanjskim pregledom. Kloniti se paše na poplavnom tlu tj. na niskim i močvarnim pašnjacima ne samo od opasnosti metilja i ostalih nametničkih (parazitarnih) bolesti, nego i od bedrenice, koja se u takvom području češće pojavljuje ne samo kod goveda i ovaca nego i kod svinja.

VII.

U srpnju biva ljetna žega sve jača, pa stoka više žeđa i valja se brinuti za dovoljno pitke vode tim više, što je i trava na paši dosta suha i slabo vlažna, pa stoka traži još više vode.

Za vrućih ljetnih dana nastojati stoki priuštiti kupanje ne samo da se osvježi, nego i da opere sa seba prljavštinu, koja se skuplja od znoja i prašine, a naročito na radnoj stoki. Osobito svinje traže ljeti vodu i ako nema čiste vode zavuku se i u blato. Svinja ne ide u blato da se zaprlja nego da se osvježi i opere, pa joj treba priuštiti čistu vodu za to. O svinji se pogrešno misli, da voli prljavštinu — ali ona voli čistoću.

Za vrijeme ljetne vrućine pojavljuju se muhe u sve jačoj mjeri, pa se valja brinuti za stalnu čistoću staje i tamanjenje muha, kako je to već prije spomenuto. Osim muha pojavljuju se katkada i komarci u većoj mjeri, te uznemiruju stoku na paši i u štali. Od muha vrlo mnogo trpi stoka, koja je stalno u štali kao na pr. općinski bikovi, a od komaraca većinom stoka na paši, a naročito u blizini šuma i močvara. Od uboda muha, a i od komaraca često nateknu noge, na kojima se pojavljuju ranice. U takvim slučajevima treba ta mjesta na nogama i ostalim djelovima tijela, gdje se muhe i komarci najviše skupljaju, mazati kreolinskom mašću ili katranom. Muhe i komarce uništavati krečenjem i či-

šćenjem štala, izozom đubreta, a prozore i mjesta gdje se muhe sakupljaju zaprašiti sredstvima za tamanjenje muha, kao što je prašak Cyklotox, Gamexan i dr. (koja se sredstva mogu kupiti i u Veterinarskoj stanici). Plavo staklo na prozorima također rastjeruje muhe iz štale.

Tokom ovoga mjeseca pojavljuje se obično bedrenica u jačoj mjeri u onim krajevima, gdje ona stalno vlada i to većinom kod goveda, koja se napasuju na niskom i močvarnom terenu. Radi toga treba goveda cijepiti, ako to još nije učinjeno, jer to cjepivo nije skupo spram gubitaka i šteta od bedrenice u stočarstvu, te njene opasnosti ne samo po stoku nego i po zdravlje i život ljudi.

Za vrijeme ljeta pojavljuju se katkada u jačoj mjeri ugibanja peradi i to ponajviše od kuge i kolere, ali i od drugih uzroka (tekuti, uši, krpelji i drugi nametnici). Prijavljivanje nagloga ugibanja peradi gospodari obično izbjegavaju i ne čine svoju dužnost, da putem općine prijave kotaru i veterinaru, da dođe bolest ustanoviti i poduzeti sve potrebne mjere, pa i cijepljenje u slučaju, ako se radi o kugi ili koleri peradi. Zarazne bolesti peradi kao i ugibanje od njih treba isto tako prijaviti kao i pojavu bolesti ostale krupne i sitne stoke. Iako se kolera peradi, a isto tako i kuge peradi neda uspješno liječiti radi brzoga nastupa i ugibanja, ipak se ubrzo provedenim cijepljenjem širenje i daljnje ugibanje peradi u zaraženom dvorištu sprječava. Na taj način

očuva se peradarstvo od jačih gubitaka, što je danas s gledišta prehrane (meso, jaja) vrlo važno i potrebno učiniti. Zato treba odrasle piliće dati cijepiti protiv kuge peradi. dok je sva perad zdrava i ne čekajući početak bolesti. Gdjegod je provedeno cijepljenje peradi protiv kuge, kuge biva sve manje, a peradi i jaja sve više, a to traži interes kako svakog pojedinca tako i interes državne privredne proizvodnje i njenog maksimalnog povećanja.

Odbijenu prasad već 14 dana iza odbijanja može se cijepiti u svrhu zaštite od svinjske kuge, a i od vrbanca, ako se isti pojavljuje, jer s tim bolestima, a naročito s kugom nema šale, pa se ne treba dugo predomišljavati.

Šepanje ovaca javlja se u svako doba godine u većoj ili manjoj mjeri uslijed slabog smještaja i izobličenja i kidanja papaka, a u većoj mjeri zna se pojaviti pri hodanju ovaca po strnjacima. Bolest treba liječiti i pitati veterinara za savjet, jer će se na taj način moći ustanoviti i to, da li nije možda po srijedi zarazna bolest slinavka i šap. Stoga valja svaku sumlju na tu bolest odmah javljati veterinarskoj službi, da se pravovremeno ustanovi i poduzmu sve potrebne mjere.

Osim mnogih važnih poljskih i gospodarskih poslova oko žetve i vršidbe u toku ovoga mjeseca ovo su najglavniji poslovi oko zdravlja stoke, o kojima treba bezuvjetno voditi računa.

VIII.

Sparina i žega vlada u kolovozu kao i u prošlom mjesecu. Radna i pašna stoka trpi od vrućine i žege a i od muha i komaraca. Konji trpe dosta od znoja i prašine, koja se diže po cestama i putevima, jer se u mjesecu kolovozu kola i najviše kreću, kako i samo ime mjeseca kaže. Hrana na paši je suha, žilava i prašna, a biva je sve manje. Radi svega toga stoka trpi i više od žeđe. Stoga je potrebno brinuti se za pitku vodu kao i kupanje i pranje stoke, kako je to već bilo spomenuto.

U ljetnim mjesecima pojavljuje se često na stoki, koja ide na pašu, ucrvanje rana i ozljeda, koje nastaju na tijelu od raznih uzroka. Uzrok crvljivosti su razne muhe, kojih u ovom mjesecu ima vrlo mnogo, pa ih treba održavanjem čistoće u štalama kao i raskužbom đubrišta tamaniti. Nastale ozljede i ranice treba mazati kreolinskom mašću ili katranom, na koji ne dolazi muha, pa radi toga neće doći ni do ucrvanja rana i ozljeda.

Svinjska kuga na svinjama, koje nisu bile do sada cijepljene, često se pojavljuje u jačoj mjeri za vrijeme ljetne žege i vrućine, jer svinje zalaze u namjeri da se okupaju i rashlade ne samo u vodu nego i u razne močvare i svako blato, po kojem kopaju i traže hranu pa tako naiđu i na ostatke kostiju uginulih svinja, čije su lešine onamo bačene. Znamo, da se lešine uginule stoke slabo zakapaju, nego se bacaju u bare i potoke, gdje ih ipak jednom pronađu svinje i tako se zaraze. Zato je potrebno svinje cijepiti, dok su zdrave, a isto tako i perad protiv kuge, jer kad bolest zavlada, onda je cijepljenje prekasno i uspjeh izostaje.

Koncem ljeta za najveće vrućine znaju se pojaviti krpelji na peradi, a i razna druga gamad u tolikoj mjeri, da perad usljed naglога mršavljenja i slabosti počne ugibati. Stoga je potrebno ne samo uništavati krpelje na tijelu peradi mazanjem kreolinskom mašću ili drugim sredstvima, koje veterinar preporuči, nego je potrebno obaviti temeljito čišćenje i raskužbu kokošinjaca, a naročito drvenih predmeta, koje treba namazati debelo gustim vapnom, kojemu je dodano nešto kreolina ili kaporita. Skrovište krpelja i tekuta nalazi se u pukotinama drvenarije u kokošinjcu i u letvama pod crijepom, pa treba sve to debelo zakrečiti.

IX.

U mjesecu rujnu ljetna je vrućina prilično popustila pa je vrijeme za zdravlje stoke pogodnije. U toku ovog mjeseca pojavljuje se često nadam goveda i to radi toga, što se nastoji pašom iskorstiti i ona djetelina, koja nije toliko izrasla, a da bi se mogla kositi. Goveda se na paši od takve djeteline često prejedu i dolazi do nadma i šteta, koje on može uzrokovati bilo da se govedo mora priklati

ili da ugine. Od nadma će se stoka očuvati, ako se ne napasuje na takvim djetelištima. Ako je već nadam nastupio, treba davati takva sredstva, koja neće dati neugodan miris mesu u slučaju, da se govedo mora priklati. Takva smrdijiva sredstva jesu petroleum, smrdljiva jaja, stara salamura i td. što ljudi u takvim slučajevima daju, nego nadam treba suzbijati davanjem rakije, vapnenoga mlijeka, te stavljanjem nadutog goveda stražnjim krajem u jarak, a prednji izvan njega i pritiskivanjem nadutog buraga istjerati nakupljene plinove. U slučaju, da je nadam vrlo jak skrajnje je sredstvo bosti trokarom, čija cijev mora ostati dulje vremena u rani, dok se nadam potpuno ne spusti. Bode se na lijevoj strani između kuka i zadnjeg rebra u slabinu.

Za štrojenje krmača stavljenih u tov, ako to nije učinjeno, sad je najpodognije vrijeme, jer je žega popustila i nema toliko opasnosti od crvljivosti rana. Svinje za tov, ako nisu do sad cijepljene treba dati cijepiti, jer kad budu teže, mora im se davati više cjepiva pa će biti i skuplje, a ako ih se ostavi necjepljene, veliki je riziko.

U toku mjeseca rujna spada i berba kukuruza, koji se odmah daje konjima za hranu. Veće količine kukuruza uzrokuju kod konja jake promjene u želucu i crijevima, usljed čega konji trpe od kolike (griže), od koje mogu ubrzo uginuti, ako nema pri ruci veterinarske pomoći, koja u takvim slučajevima nije svagda uspješna. Veće količine kukuruza uzrokuju i nadam goveda, a pogotovo ako se njime goveda tove, pa se kukuruz daje u većoj mjeri. Stoga je potrebno pri hranjanju konja i goveda kukuruzom biti jako oprezan i davati ga u određenim količinama i obrocima.

Za hladnih dana, a pogotovo iza hladnih jesenskih kiša i jake jutarnje hladne rose preporučuje se tjerati stoku na pašu nešto kasnije, kad sunce malo zagrije, jer usljed hladne trave javljaju se katkada poremetnje buraga i prestanak preživanja, pa i nadam kod goveda, a i ovaca.

Tko još nije kupao ovce u šugavanu, da ih izliječi od šuge, gdje je ona vladala, treba svakako u ovom mjesecu to učiniti, dok su dani još topli, pa se neće šuga pojaviti u zimi i ranom proljeću i neće biti slabosti, ugibanja ovaca i jaganjaca, a i gubitaka na vuni. Zato valja u toku ovoga mjeseca okupati ovce.

Cijepljenje peradi protiv kuge osobito je preporučljivo u toku ovoga mjeseca, kao i idućeg mjeseca, jer se cijepljenjem spasavaju kokoši od te zaraze za više mjeseci, tj. preko zime i proljeća kad treba, da nam budu zdrave i da nose jaja, koja su tada i najskuplja.

Ove jeseni provest će se obavezno cijepljenje svekolike peradi tj. kokoši, pilića i perlinki (biserkiminorki), pa treba svi vlasnici da se odazovu i dadu cijepiti, jer će to stajati vrlo malo novaca, a dat će veliku korist.

U toku mjeseca rujna treba naći vremena za temeljito čišćenje i krečenje štala kao i raskužbu, (a to se čini i sa ljudskim stanovima), jer će stoka sada u njima boraviti i danju i noću, a ne više pod vedrim nebom i napolju kao za vrijeme ljeta. I za stoku vrijedi ona narodna: Čistoća je pola zdravlja!

X.

Ako je suha jesen, tada je vrijeme mnogo pogodnije za zdravlje stoke. Suho i lijepo jesensko vrijeme, pa makar i malo hladnije, bolje je nego duge hladne jesenske kiše, kad se zemlja raskvasi, a putevi bivaju blatni i teško prohodni. Uz kišu javljaju se i jaki hladni vjetrovi, koji su za zdravlje stoke još manje pogodni.

Pri jesenskom oranju, kojega bude obično dok ne zapadne snijeg, konji se često prehlade, jer ih znojave uhvati hladan vjetar bilo za podnevnog odmora i hranjenja ili pak, ako orač s nekim malo pripovijeda, a konji oznojeni stoje na hladnom vjetru u razoru. Tražeći uzroke bolesti vlasnik i ne misli, da je sam u takvom slučaju krivac. Konji usljed toga u jesen češće kašlju, par dana su grozničavi i slabije jedu. Pojave ždrebećaka na mlađim konjima u to doba godine su češće nego inače.

Davanje hladnih bundeva konjima, također može biti uzrok prehlade želuca i crijeva te uzrokom jačih kolika i većih smetnji u probavnim organima, a osobito u crijevima. Bundeve leže na hrpi obično napolju i jako se hlade preko noći pa budu hladne, kad se daju konjima, kojima to škodi, kad s posla dođu vrući i znojavi. Stoga valja biti oprezan pri davanju bundeva kao i kukuruza, pa neće biti neprilika i štete na konjima kao što se događa, ako se gospodar slabo brine za zdravlje stoke.

Svinje u tovu već su prilično utovljene pa im treba davati sve gušću hranu, da se tov pospješi, jer u idućem mjesecu počinje i svinjokolja.

Ako su svinjci hladni i s podom od cigle ili betona, tad se u ovo vrijeme hladnih jesenskih dana opažaju na tovljenicima katkada obolenja zglobova, usljed čega ne mogu stati na noge, a osobito na stražnje. Većinom je ta pojava posljedica lošeg držanja svinja u mladosti, a sada je samo bolest došla do izražaja i osjećaju se njene štetne posljedice. Radi toga je često daljnje tovljenje takvih svinja nemoguće. Posljedica je to bolesti zglobova ili rahitisa dobivenog u mladosti. Liječenje takvih tovljenika je većinom bez uspjeha, jer treba dulje vremena, a dotle tovljenik omršavi i izgubi skupljeno salo. Stoga se pristupa prijevremenom klanju i iskorišćivanju.

Jesensko blato, ako su kiše stalne i dugotrajne, često je uzrokom otečenih nogu konja na donjim djelovima kao i upala kože na tim dijelovima, a i na donjem dijelu trbuha. Sve se to pojavljuje po-

najviše onda, ako se konji, a i goveda valjano ne timare i dnevno ne čiste.

Kopita u stalnom blatu i vlagi postaju mekana i šire se. Stoga ih je dobro mazati prije izlaska u blato, a isto tako i donje dijelove nogu, pa neće doći do upale kože i ranica na tim mjestima usljed stalnog djelovanja vlage i blata.

Muha biva sve manje, a pogotovo poslje svakog jačeg mraza. Ako štale nisu do sada okrečene i uređene treba to svakako učiniti, da budu čiste i svijetle preko zime, kad stoka bude stalno u njima.

U toku ovog mjeseca obično se vrši licenciranje rasplodnjaka (izbor za rasplod) — pastuha, bikova, ovnova i nerastova. Preporučuje se štrojenje za rasplod nesposobnih odmah u jesen, jer životinje lakše prebole u jesen nego u rano proljeće, a osobito pastusi.

Cijepljenje peradi protiv kuge treba bezuvjetno izvršiti svuda, dok je perad zdrava, a pogotovo kad se akcija vrši obvezatno i uz vrlo malene izdatke za taj posao. Uspjeh ne će izostati i bit će više peradi, a još više jaja preko zime i u rano proljeće.

XI.

Vrijeme je mnogo hladnije nego u prošlom mjesecu i stoka se više zadržava u štali. Stoga je i manje izvrgnuta nepogodama i raznim nesrećama pa i bolestima. No uza sve to događaju se katkada nesreće i pojave bolesti, koje su u savezu sa vremenskim prilikama i godišnjom dobi.

Napajanje stoke, a naročito goveda hladnom vodom, koja je preko noći bila u valovu ili posudi za napajanje napolju ili u hladnoj štali, uzrokuje poremetnje želuca i crijeva (prestanak preživanja, laki nadam, pojave kolike i td.) Stoga za hladnog vremena počevši od studenoga i dalje preko cijele zime treba paziti na vodu za napajanje, da ne bude previše hladna, nego uvjek svježa iz bunara,

Davanje smrznute repe ili bundeva, što se katkada u ovom mjesecu dešava, ako je takva hrana pod vedrim nebom, kao što su česti slučajevi, uzrokuje također jače poremetnje želuca i crijeva svih životinja, koje takvu hranu jedu (proljev i druge štetne pojave).

Radi lošeg vremena konji su često više dana u štali i dobro se hrane (kukuruzom, bundevama i td.) Ako se nakon toga uhvate u kakav teži posao na hladnom vremenu, pojavljuje se katkada kod teških konja takozvana praznička bolest. Konj se počne naglo i vrlo jako znojiti, mišići na butovima i leđima bivaju tvrdi, hod ukočen, a disanje ubrzano. Uz te

znakove se obično pojavljuje i krvavo mokrenje. Katkada konj legne i ne može se ustati radi ukočenosti udova i mišića. Ako nema ubrzo iza nastupa bolesti veterinara pri ruci, znadu posljedice takve bolesti biti vrlo neugodne i opasne te završavaju ili smrtno ili nakon duljeg bolovanja nastupa tek ozdravljenje. Zato konje za duljeg ili kraćeg mirovanja slabije hraniti i upotrebljavati najprije za lakši posao i kraći put, a onda tek za sve poslove.

Koncem mjeseca nastupaju hladni dani, pa i putevi budu smrznuti te je potrebno konje potkivati oštro. Usljed toga nastaju katkad ozljede na donjim dijelovima nogu iznad kopita. Takve ozljede znaju biti povod bolesti tetanusa (ukočenosti, jelenske bolesti), a osobito kad se konji još i kose (krešu).

Za vreme smrzavanja treba se pobrinuti za tekuću vodu za napajanje peradi nakon jutarnjeg hranjenja kao i više puta preko cijelog dana. Ta briga postoji uglavnom preko cijele zime. Ukoliko su kokoši i ostala perad za vrijeme ljeta i rane jeseni spavala kojekuda bježeći od kokošinjaca, iz kojega su ih istjerale razne uši, tekuti i krpelji, sad treba takve kokošinjce bezuvjetno očistiti i raskužiti i u njih zatvoriti perad, da se ne smrzne pod vedrim nebom izložena kiši i nevremenu.

To bi bile najglavnije napomene o zdravlju stoke u ovom mjesecu.

XII.

U prosincu nastaje prava zima pa se na štalama, u kojim boravi stoka, zatvaraju otvori i prozori, koji su za vrijeme ljeta i jeseni bili otvoreni, da u štali bude toplije.

Ako za vrijeme štalskog držanja preko zime nema pod stokom dovoljno stelje, a pod je od tvrdog materijala (cigle, betona, drva) pojavljuju se za vrijeme zime natisci na pojedinim dijelovima tijela, a naročito nogu. Tako na pr. na stražnjem koljenu može nastati gula tako zvana zečja kuka, a na laktu prednje noge pojavljuje se oteklina, koju više uzrokuje preduga i raširena potkova, a pojavljuje se obično kod konja, koji mnogo leže na jednoj strani.

Stoka je željna kretanja radi duljeg zadržavanja u štali pa je katkada i nemirna. Usljed toga događaju se razne ozljede od udarca noge, povreda zubima i t. d.

Pri čišćenju štale vilama i drugim oštrim predmetima mogu se dogoditi katkada nehotične povrede i ozljede životinja. Kod takvih povreda, koje su većinom ubodi, treba biti oprezan radi pojave tetanusa, pa ih valja odmah liječiti i pozvati veterinara, da dade injekciju.

Previsoke jasle u štali mogu biti uzrokom obolenja očiju životinja, a naročito konja, jer im pri izvlačenju sijena iz jasala pada u oči prašina iz sijena, a koja potiče od zemlje i od raznih korova, koji mogu biti katkada i otrovni. Usljed toga po-

javljuju se jače i slabije upale očiju, pa je stoga potrebno visoke jasle spustiti, jer su one uzrokom i sedlastih leđa u konja.

Steone krave na previše niskom ležaju prema natrag trpe usljed stalnog ležanja od izvale stidnice, a to je često i uzrok izvale maternice nakon telenja. Stoga je potrebno steonim kravama udesiti ležište tako, da je na stražnjem dijelu više nego na prednjem.

Zimi se opaža, da stoka u štali liže katkada zidove, a naročito salitru sa vlažnih zidova. To je znak pomanjkanja soli i vapna u hrani pa ga treba dodavati redovito u obrocima hrane.

Preko zime javlja se kod goveda katkada poremetnja u buragu i laki nadam uslijed stranog tijela (žice, čavli, ukosnice i sl.) Takvi su slučajevi češći tamo, gdje žene timare stoku i gdje su one zaposlene pri kupljenju i spremanju sijena kao i čuvanju goveda na paši. U takvim slučajevima treba ubrzo pozvati veterinara, da ustanovi uzrok bolesti i pravovremeno odredi što treba učiniti, a to je najčešće klanje, a rjeđe operacija.

Bređe kobile valja oprezno upotrebljavati u težem poslu i na jakom vjetru. Treba ih čuvati od neravnog i tvrdog puta, na kojem su češći udarci rudom u trbuh, koji mogu lako izazvati pobačaj.

To bi bili slučajevi najčešćih bolesti, koje bi se mogle pojaviti u mjesecu prosincu.

Zoohigijenske mjere u stočarstvu

Zoohigijena ili higijena životinja je nauka o njihovu zdravlju. Ona se bavi svim pitanjima, kako da se sačuva zdravlje pri uzgoju, držanju, prehrani, njegi i iskorišćivanju životinja. Ta nauka spada u područje rada veterinarskih stručnjaka, koji se bave ne samo pitanjima higijene, nego i liječenjem bolesnih životinja i sprečavanjem zaraznih bolesti stoke. Konačni cilj svih veterinarskih poslova kako na terenu, tako i u zavodskoj službi jeste istrebljenje zaraznih, parazitarnih i drugih bolesti životinja. To traži interes napretka stočarstva, kojemu bez zdravlja nema uspjeha ni u broju ni u kvaliteti. Prema tome zoohigijenske mjere jesu oni zahtjevi veterinarske službe, koji idu za ciljem očuvanja zdravlja stoke.

Tim mjerama veterinarska služba ujedno štiti i ljudsko zdravlje od onih bolesti, koje prelaze od životinja na ljude.

O svemu tome postoje zakonski propisi, jer ekonomski interes države traži, da stočarstvo bude

napredno i na zdravim temeljima. O zaštiti ljudskog zdravlja postoje također zakonski propisi, koji su u uskoj vezi s veterinarskim baš u pogledu suzbijanja onih bolesti, koja se od životinja prenose na ljude.

Međunarodni propisi u trgovini i prometu stokom i stočnim proizvodima traži također suzbijanje bolesti radi interesa i sigurnosti pojedinih država pri uvozu, izvozu ili prevozu stoke iz jedne države u drugu, da se nebi tim putem prenijele pojedine bolesti životinja iz država, iz kojih stoka potiče.

Prema tome je briga za održavanje higijene pri smještaju, držanju, prehrani i postupku sa stokom zahtjev ne samo zaštite zdravlja, nego i računice i rentabiliteta svih stočarskih poslova. To je interes kako države tako i pojedinca.

Znamo, da je stočarstvo temelj ne samo ekonomske snage države nego i njene sveukupne proizvodnje. Prehrana naroda ovisi o proizvodu stočarstva i poljoprivrede, a veliki dio sirovina za našu industriju potiče baš iz tih proizvoda. Zato i najjače industrijske zemlje posvećuju vrlo mnogo brige i truda ne samo poljoprivredi nego i stočarstvu i provedbi svih mjera u interesu zdravlja stoke.

Iz svega toga se vidi, kako je provedba zoohigijenskih mjera za očuvanje zdravlja stoke važna i potrebna u prvom redu sa gledišta državne ekonomike, a zatim i u interesu svih pojedinaca.

A kakve su prilike u tom pogledu danas kod nas? Odgovor je najbolje prepustiti svakom pojedincu, a pogotovo stočaru, jer će svaki lako moći dati pravi odgovor.

Sve pojave zaraznih kao i parazitarnih i drugih bolesti vezane su na prilike, u kojima stoka živi, te kako se hrani i njeguje i kako se s njom postupa. Ako su te prilike nepovoljne, pojavljuju se ne samo bolesti nego i različite štete i gubici. Te činjenice prilično su dobro poznate svakome, a rukovodiocima na državnom i zadružnom sektoru stočarske proizvodnje naročito je to dobro poznato, jer su često pretrpjeli osjetljive gubitke i neuspjehe pa i odgovarali za nastale štete zanemarujući izvršenje zahtjeva zoohigijene.

Zato je u interesu jeftine proizvodnje dobre i zdrave stoke potrebno održavanje svih propisa zoohigijene, a potom i zaštite zdravlja životinja. To je naročito potrebno u brojnim i masovnim uzgojima na državnom i zadružnom sektoru daleko više nego u pojedinačnim uzgojima na privatnom sektoru, gdje nedostaci zoohigijene ne nanose teške i osjetljive gubitke.

I zato je nužno, da se propisi, odredbe i savjeti veterinarske službe, koji su u interesu države i pojedinaca, provode u cijelosti temeljito i bez ikakvog nepovjerenja i predomišljanja. To traži od svih nas osjećaj dužnosti prema ljudskoj zajednici.

Važnost vode i napajanje u stočarstvu

Osim hrane potrebna je i voda za održavanje života kako ljudskoga tako i životinjskoga. Naročito je na paši potrebna briga za zdravu i nezaraženu vodu. Količina vode, koju životinja dnevno popije, ovisna je o više čimbenika, od kojih su najglavniji ovi: količina suhe hrane, koju stoka pojede, iziskuje veću količinu vode, da se olakša probava. Poslije vlažne, tekuće i zelene hrane životinje traže mnogo manje vode, dobre krave muzare piju više vode, da nadoknade izdanu tekućinu iz tijela u obliku mlijeka, poslije znojenja u teškom poslu ili za jake žege i vrućine životinje jače žeđaju. U slučaju grozničavih obolenja, za jačih proljeva i opet je povećana žeđa.

Da se vidi, koliko troše vode pojedine životinje, navodim srednje količine vode potrebne dnevno životinjama:

Konj: 20—50 lit; govedo: 30—60 lit; ovca: 2—8 lit; svinja: 4—30 lit; kokoši: 0,75—1,5 lit; guska: 1,75—2,5 lit; patka: 1,75—2,5 lit.

Ako životinja nema tih količina vode, onda trpi žeđu (10%), a kako je nestašica vode veća od 20%

tada postoji i opasnost po život, jer mogu nastati ozbiljne poremetnje u probavi i opstanku organizma (uginuće).

Iz toga se vidi, koliko je voda potrebna tijelu za nesmetani rad ne samo probavnih nego i drugih organa. To je i razumljivo, kad znamo, da se sva hraniva u tijelu prenose putem raznih tjelesnih sokova, od kojih je najvažnija krv. Ona predstavlja pravu rijeku s mnogo pritoka na sve strane tijela. Putem tih pritoka donosi se ne samo hrana za održanje tijela i za rad, nego se njima donosi i gradivo za rast i nadoknadu izgubljenih dijelova u slučaju ozljeda, rana ili drugih bolesti i promjena u tijelu.

Voda je toliko važna, da bez nje nebi bilo života na zemlji u biljnom ni u životinjskom carstvu. Stoga je opravdana briga, da nam stoka ne smije oskudjevati na vodi i trpiti žeđu, a osim toga ta voda mora biti i zdrava t. j. čista, pitka i ne zaražena.

Nekoje životinje ne biraju mnogo vodu obzirom na čistoću i pitkost. Takove su životinje goveda, svinja i ovca. Stoga mogu i lakše oboljeti bilo od zaraznih ili nametničkih bolesti (metilj, vlasci, gliste i t. d.) Druge životinje kao na pr. konj, vrlo rijetko piju mutnu vodu, a smrdljivu vodu nikako. Stoga je zdravstveno stanje tih životinja obzirom na netom spomenute bolesti povoljnije.

Voda može biti nosioc klica, koje uzrokuju različite bolesti životinja kao i ljudi. Stoga je dužnost

svakog gospodara, da se brine i ne dopusti, da mu se stoka putem vode zarazi, oboli i u većini slučajeva ugine. Sa zdravstvenog gledišta ne smije voda za piće biti ni previše hladna. Ako životinje piju mnogo hladne vode, u kojoj ima možda još i leda, mogu od toga nastati jače poremetnje u tijelu i obolenje pojedinih organa (želudac, pluća, grlište i t.d.)

Iz navedenog se vidi, kako se mora brinuti u svakom pogledu za vodu i napajanje stoke. Stoga treba napajati stoku na poznatom bunaru ili izvoru pod nadzorom i ne dopustiti, da stoka pije vodu, koju sama nađe, a to su bare, močvare, rijeke i razna zajednička napajališta stoke. Svagdje je tu prilika, da se životinja zarazi i oboli, a naročito onda, ako na zajedničkom napajalištu pije i čija bolesna stoka. Napajanje u rijeci može biti opasno i radi toga, što u nju bačena lješina uginule stoke od zarazne bolesti širi klice, kojima se stoka zarazi, a pogotovo ako lješina zapne u blizini takvog napajališta i stalno te klice širi. Napajanje stoke na valovima i bunarima uz ceste i puteve ili na javnim napajalištima i pašnjacima može također biti opasno radi zaraze sakagijom ili ždrebaćakom, a i drugim bolestima, jer u takvim napajalištima pije vodu često i bolesna i sumljiva stoka pa od nje ostaju ostaci u valovima, koji se rijetko kad peru i čiste, a još rjeđe raskužuju. Stoga brižan vlasnik konja nosi na put sa sobom posudu za napajanje, koje napaja vodom, koju je zagrabio na bunaru. Bolje

je katkada da konj trpi i žeđu, nego da je ugasi pa da se zarazi.

Umornu stoku, vruću i oznojenu od puta i posla valja napajati tek poslije dovoljnog odmora i paziti, da voda ne bude previše studena. Uslijed prevelike razlike između toplog tijela i studene vode nastaju lako poremetnje i obolenja pojedinih organa (kašalj, katari želuca, crijeva i t. d.).

Držeći se iznesenih načela o kakvoći vode za napajanje stoke i o napajalištima stočar će u vrlo mnogo slučajeva sačuvati zdravlje i snagu svoje stoke i tako očuvati svoju imovinu od štete.

Postupak s govedima u proljeće

Goveda se preko zime obično drže stalno u štali, a napolje se puštaju tek da se malo prohodaju i prozrače za ljepšega vremena. Štale su većinom takve, da higijenske prilike nisu na potrebnoj visini, jer je u njima dosta vlage uslijed mokraće i nečistoće, ima dosta smrada, često su pretople, a katkada i vrlo hladne, ventilacije i dovoljno svijetla rijetko se gdje nađe, osim u novijim štalama naprednijih stočara, te na SRZ i na Poljoprivrednim dobrima, pa i raznim ekonomijama, gdje su prilike smještaja povoljnije nego kod pojedinaca.

Usljed stalnog držanja u štali preko zime te slabog kretanja, a ponajviše radi nedovoljne i jednolične hrane i t. d. goveda do proljeća često omršave, a opća otpornost im slabi. Radi loše njege i slabog timarenja pojavljuju se s proljeća još i uši, koje samo još više pospješuju mršavljenje i smanjivanje opće otpornosti.

Nastupom proljeća stoka se često istjeruje radi pomanjkanja hrane prerano napolje na oskudnu proljetnu pašu. To prerano istjerivanje na pašu može

po zdravlje imati loših posljedica, a pogotovo ako stoka daleko ide od kuće i ako čuvar dovoljno ne pazi. U proljeće je vrijeme još dosta hladno i često vrlo promjenjivo. Duvaju hladni vjetrovi, a česte su i hladne kiše. Paša je hladna i vlažna, a putevi mokri i vlažni. Ako u takvim prilikama stoka ostane dugo napolju pojavljuju se razna obolenja u prvom redu na organima za disanje t. j. na plućima (kašalj, izljev iz nosa, upala pluća i t. d.), a zatim i obolenje probavnih organa t. j. želuca i crijeva. Preživanje prestane, pojavljuje se začep, rjeđe proljev, pa grčevi i druge smetnje. Nadalje mogu oboljeti i mokračni organi. Usljed stalnog hodanja po vodi i blatu osjetljiva grla obole na nogama između papaka i pojave se upale kože, gnojne rane, odlomi papaka i t. d. Svako od tih obolenja pa makar i u najblažem obliku nije poželjno, jer zabrinjuje vlasnika i smanjuje produktivnost stoke, a ako je obolenje jače, nastaju troškovi liječenja i veće štete.

Zato prelaz iz stajnog držanja goveda na pašno držanje preko dana treba da bude postepeno, dok se stoka ne privikne na hladnoću i na česte vremenske nepogode. U početku valja istjerivati stoku na kraće vrijeme i nedaleko od kuće, da se u slučaju naglog nevremena može brzo skloniti u štalu. Stoku u početku treba prije izgona na pašu djelomice nahraniti i kod kuće, ako je ikako moguće, a onda tek istjerati na pašu, koja je u početku proljeća i onako slaba i hladna.

Ako stoka u proljeće naglo nršavi postoji opravdana sumnja na metiljavost, pa je treba za vremena dati pregledati ili poslati balegu na pretragu u Veterinarski zavod, te provesti liječenje na vrijeme. Ako se na govedima pojave uši, treba ih odmah suzbijati pojedinim sredstvima, i to dva do tri puta u razmacima od 6—8 dana, jer mazanje samo jedamput nema uspjeha radi toga, što lijek ne djeluje na jaja uši t. j. gnjide, koje se za 6—8 dana polegu i goveda su opet ušljiva. I zato treba dva do tri puta mazati. Mazati se može običnom mašćom, uljem ili prati nikotinskim sapunom, ili pak vodom u kojoj je skuhan duhan, a u drugim slučajevima sredstvima, koje prepiše veterinar.

Pridržavajući se gornjih savjeta smanjiti će se mnoge neprilike kao i obolenja i štete kod goveda u rano proljeće.

Drhtanje prasadi na sisi

U svinjogojstvu nije baš rijetka pojava drhtanje prasadi odmah nakon prasanja. Obično drhću svi prasci, a katkada samo nekoliko komada istoga legla. To drhtanje nema veze s onim drhtanjem prasadi, što nastaje uslijed zime ili straha i koje prestaje, čim prestane i uzrok, radi kojega je ono nastalo.

Ovo drhtanje je stalno podrhtavanje cijeloga tijela i svih mišića, a prestaje jedino za vrijeme spavanja i potpunog mirovanja tijela. Ali čim se prasad probudi i pomakne s mjesta, stalno drhće cijelim tijelom, a gdjekad i cvili. To drhtanje znade kod nekoje prasadi biti tako jako, da ne mogu lako naći ni sisu i usljed toga zakrcave i ugibaju od opće slabosti. Na životu ostanu samo jači i oni, koji manje drhću. Kod takvih biva drhtanje s vremenom slabije i posvema se izgubi nakon 4 do 6 nedjelja.

Dugo se nije znalo za pravi uzrok te bolesti. Mislilo se, da je to nasljedna bolest, jer se javlja odmah nakon poroda, kad još ne može biti sumnje na kakvu zaraznu bolest. Međutim promatranja i pobliža ispitivanja te pojave prema pisanju njema-

čkih veterinarskih časopisa dokazala su, da to nije nikakva nasljedna pojava, nego su uzroci toga drhtanja u slabom držanju i manjkavoj prehrani krmača prije prasenja, kao i za vrijeme dojenja prasadi. Nedostatak bjelančevina, te kalcijevih i drugih soli, kao i vitamina uzrokom su slabosti razvitka mišića i živaca i radi toga nastaje pojava drhtanja prasadi odmah u prvim danima života.

U našim svinjogojskim krajevima sa primitivnim načinom držanja i uzgoja svinja, gdje se ne vodi mnogo brige o kvalitetnoj prehrani krmača, koje se pripuštaju i prase često premlade i tjelesno slabo razvijene te se pojave drhtanja prasadi javljaju češće nego kod dobrih svinjogojaca, koji vode računa o vremenu pripusta i o dobroj prehrani krmača za vrijeme bređosti.

U Veterinarski zavod u Vinkovcima češće nam se šalju na pretragu mlada prasad sa privatnog, a još više sa socijalističkog sektora s podacima, da prasad drhće i cvili i ugiba nakon nekoliko dana starosti. Sekcijski nalaz, osim opće slabosti i anemičnosti, ostaje negativan, a isto tako je negativan i bakteriološki nalaz. Zavod upućuje pošiljaoce na nedostatke bjelančevina u hrani, te manjak kalcijevih soli i drugih minerala, a kad je usljedila pojava drhtanja i ugibanja, onda je obično manje više sve prekasno, ali ipak ostaje na životu jača prasad i ako drhće, ako se hrana u navedenom pravcu poboljša, te drhtanje postepeno prestaje i gubici se znatno smanjuju.

Stoga valja rasplodne krmače u prvom redu ne pripuštati premlade i nerazvijene, a što je najvažnije valja ih pripuštati u dobroj kondiciji i dobro ih hraniti za vrijeme bređosti i dok je prasad na sisi sa kvalitetnom hranom, u kojoj ima dosta bjelančenina, te kalcijevih soli i drugih minerala, kao i vitamina, pa se tada neće ni pojavljivat drhtanje prasadi, niti će biti gubitaka od te pojave.

Trgovina i promet stokom

Prodaja i kupovanje stoke obavlja se na posebno uređenim mjestima, koja se zovu sajmišta. Svako sajmište mora biti ograđeno tako, da stoka ulazi samo na određene ulaze, gdje se nalaze nadzorni organi. Najvažniji takav organ jeste veterinar, koji pregledava stoku i nadzire je u zdravstvenom pogledu, a osobito obzirom na pojedine opasne zarazne bolesti kao što su: sakagija, slinavka i šap, šuga i dr. (pregled nosa kopitara, usta papkara i t. d.). Osim toga veterinar pregledava stoku i obzirom na čistoću i urednost. Pod njegovim se nadzorom obavlja sva ostala veterinarsko-sanitarna služba na sajmištu.

U veterinarsko-sanitarnom pravcu nadziru dogon stoke milicijski organi. Taj nadzor sastoji se u tome, da se na ulazu održava red i poredak, da ne bude smetnje, stiske i guranja na ulazu i da veterinar može obavljati pregled dognane stoke. U sajmište se ne smije ulaziti brzom vožnjom nego korakom.

Nadalje nadziru stočne putnice za svu stoku, koja se goni na prodaju. Putnice za sajam ne smiju biti starije od godine dana, a osim toga mora sva-

ka putnica za dotični sajam biti i produžena. To produženje ne smije biti starije od 10 dana. Opis stoke u putnici mora se podudarati sa opisom stoke, koja se tjera na sajam (ustanovljenje istovjetnosti stoke). U slučaju potrebe valja ustanoviti i istovjetnost vlasnika s podacima o vlasništvu i porijeklu stoke navedene u stočnoj putnici. Milicijski organi ne će dozvoliti ulaz u sajmište nezaposlenim kao i poznatim sumljivim osobama, a osobito džeparima i kradljivcima i t. d.

Osim na ulazu u sajmište milicijski organi održavaju red i na samom sajmištu i paze, da pojedina vrst stoke bude smještena na određenom prostoru, a isto tako da budu na određenom prostoru i ostali prodavaoci različite robe i predmeta (različiti obrtnici, pečenjari, slastičari, liciteri, gostioničari, mehanđije i dr.) Za vrijeme sajma paze milicijski organi na svako sumljivo skupljanje osoba, veliku larmu i svađe, kao i na igranje različitih nedopuštenih igara, te prodaju nedopuštenih predmeta, pokvarenih i sumljivih pića, kao i ostalih živežnih namirnica. Nadalje paze na džepare i kradljivce novca, što se u stisci i vrevi događa vrlo često na sajmištu.

Sve te poslove obavljaju milicijski organi, općinski ili gradski stražari, a mogu ih obavljati i poljari, koji se za te poslove upotrebljavaju većinom na selima, gdje se održavaju veliki sajmovi.

Za uzdržavanje sajmišta brine se općina (grad), gdje se sajam održava, pa stoga ona i ubire u svoju

korist posebnu pristojbu na ulazu u sajmište za stoku, koja se goni na sajmište (ugonbina, maltarina, pijacovina, sajmarina, mjestovina). O ubiranju tih pristojbi vodi se također nadzor na ulazu u sajmište, a pristojbe se ubiru obično na ulazu u selo. Taj nadzor obavljaju obično na selu općinski odbornici, a u gradovima gradski namještenici.

Promet stokom i kretanje stoke na manje ili veće udaljenosti nadzire se slično kao i trgovina stokom na sajmovima. U zdravstvenom pogledu obavlja nadzor nad tom stokom veterinar, a glede valjanosti isprava t. j. stočnih putnica i dokaza vlasništva vode nadzor osim veterinara i milicijski organi kao i u trgovini stokom. Taj nadzor obavlja se za vrijeme tjeranja stoke na udaljenije ispaše ili žirenja u udaljenije šume i na dulje vrijeme, zatim pri tjeranju stoke iz većih udaljenosti na sajmove ili kad se tjera stoka sa sajmova kao neprodana ili pokupovana.

Pri tome nadzoru vrlo je važna stočna putnica kao i pri nadzoru na sajmu. Stoga je potrebno i o stočnoj putnici znati ono, što je najvažnije pri obavljanju nadzora na sajmovima, pri prometu i kretanju stoke.

O nadmu goveda

Koncem ljeta i početkom jeseni pojavljuje se nadam goveda češće nego u drugo godišnje doba. Stoga ću navesti nekoje uzroke tomu, te način liječenja kao i sprečavanja većih šteta u slučaju, da se govedo mora priklati.

Nadam nastaje najčešće pod jesen, kad se počnu javljati mrazovi, a poslije toga preko dana jako sunce. Ili ako se govedo najede uparene trave ili djeteline (užgane), ili pak od vrlo vlažne djeteline ili druge slične hrane.

U to doba godine često se stoka napasuje na djetelištima, jer je zadnji otkos dosta bujan, ali nije za kosidbu radi lošeg vremena i male količine. Često stoka ostaje bez nadzora, pa se i previše naždere, ali katkada je dosta, da se samo nešto napase, pa se pojavi nadam, koji zahvati najjače i najlakomije krave.

Nadalje nastaje nadam od mladog i još ozelenog kukuruza u klipu, koji se daje govedima za tov i inače za hranu. To je hrana, koja u želucu lako i brzo vrije i stvara plinove. Od nje i konji u jesen

češće dobiju grčeve i grižu u želucu, ako ga se malo više najedu.

Nadam nastaje i od druge hrane, koja lako vrije u želucu i od koje se stvaraju plinovi. To biva najčešće onda, kad u želucu nastaje kakva poremetnja u gibanju, te burag prestane raditi, životinja ne preživa, nego se samo skupljaju plinovi u želucu u većoj mjeri.

Nadam goveda nastupa obično nenadano i brzo, pa ljudi pri tome često izgube glavu i neznaju, što bi počeli, nego čine sve, što im tko u toj brzini savjetuje pa ma ne bilo umjesno i dobro. Najčešće zažvale govedo kakvim klipom i gone ga okolo. Usljed trčanja govedo se počne ispražnjavati i nadam malo popusti. Ali to je samo prividno, jer je napeti burag dobio više mjesta u trbuhu, kad su se crijeva ispraznila. Sadržaj se buraga pri trčanju ne ispražnjuje, a plinovi tek malo ili nikako.

Zatim ljudi sipaju oboljeloj životinji u usta razne smrdljive stvari, ne bi li podražili na povraćanje. Daju na pr. gnjilih jaja (mučke), petrolej, staru salamuru i t. d. Sve to pomaže vrlo malo ili ništa, jer i ako podražuje na povraćanje i nešto se hrane izbaci napolje, ne izlaze plinovi, koji su iznad hrane i ne mogu do izlaza (odnosno ulaza) jednjaka u burag.

U takvim slučajevima često nema trokara u blizini pri ruci ili neznaju s njime pravo baratati, a veterinara je rjetko moguće tako brzo naći i dovesti.

Radi toga dolazi često do slabe pomoći i na taj način životinja se mora priklati od nužde, kad se vidi da joj nema spasa i da će se ugušiti. Meso tako priklanih goveda često slabo iskrvari, jer su zaklana prije nastupa smrti ili već u agoniji, pa se radi toga i brže kvari i nema lijepog izgleda. Ali bez obzira na to, takvo meso ima zadah po smrdljivim tekućinama, koje su se sipale u životinju radi liječenja nadma. Radi toga je takvo meso manje vrijedno, a često i neprikladno za ljudski užitak pa se mora odbaciti.

Da se izbjegnu štete pri klanju oboljelih goveda od nadma u prvom redu, a zatim da se sačuva valjanost mesa, ako je do klanja već došlo, potrebno je stočarima o nadmu znati slijedeće:

1. Čim se govedo nadulo i vidi se, da mu je teško, tad mu valja odmah zaliti pol litre rakije u usta, da se spriječi daljnje naglo vrijenje hrane u želucu i daljnje stvaranje plinova.

2. Iza toga odmah zaliti u usta 1—2 l vapnene vode (voda iznad gašenog vapna) ili prirediti: uzme se gašenog kreča u veličini jajeta i promješa sa 1—2 l vode i to se sve zalije govedu u usta. Te će tekućine u želucu vezati za sebe stanoviti dio plinova i bit će ih manje.

3. Naduto govedo treba postaviti prednjim nogama na više (barem 50 cm, a i više). Ako u dvorištu ima kakva hrpa zemlje, tada govedo navesti prednjim nogama na hrpu, a stražnje noge nek ostanu u

ravnom. Još najbolje je postaviti govedo stražnjim nogama u šamac ili jarak, a prednje neka budu na brijegu izvan jarka. U takvom položaju čovjek drži govedo za glavu, a druga dvojica stanu jedan s jedne strane, a drugi s druge strane trbuha, te s obje stisnute šake istodobno pritišću jedan na sam burag, a drugi s protivne strane. Pritisak mora biti u isti mah s obje strane. Tada plin počne izlaziti kroz jednjak na usta, gdje se pojavi jak njegov zadah i smrad.

Taj se postupak više puta ponovi i govedu odlane često sasvim, a ako ne, nadam svakako popusti, pa se opet nakon kratkog vremena pojavi, te valja postupak ponoviti.

4. Dok se te mjere pomaganja poduzimaju, poslati po veterinana i pripraviti za svaki slučaj trokar kao posljednje sredstvo za pomoć, ako je nadam osobito jak i neće nikako popustiti.

5. Veterinar će prema nalazu prepisati osim navedenih domaćih sredstava za prvu pomoć i lijekove za sprečavanje nadma i za pojačavanje preživanja.

6. Trokar neka se upotrebljava u skrajnjoj nuždi, kad ne pomažu druga sredstva. Neka ga upotrebljava samo onaj, koji zna s njim bosti. Bode se na određenom mjestu t.j. na lijevoj bočini u sredini crte od kuka do zadnjeg rebra, gdje se nadam najjače digao. Vrh trokara postaviti tako, da gleda prema sredini prednjih nogu. Cijev trokara nesmije se prerano izvući, jer se nadam pojavljuje opet pa

treba ponovno bosti. Cijev se veže, da ne ispadne i ostavlja se po više sati. Izvlači se tako, da se u cijev stavi bod i tad se cijev s njim zajedno izvuče.

Ako nije trokarom radio sam veterinar, nego netko drugi, valja svakako upitati veterinara za savjet glede rane, da se pospješi njeno zacjeljenje.

7. Upotrebljavati druge lijekove osim onih, koje je preporučio veterinar, nije uputno iz razloga, koji su već navedeni.

Nadam se najlakše sprečava tako, da se stoka oprezno napasuje na djetelištima i bude stalno pod nadzorom, te da se svagda vodi računa o tome, da zelena hrana, a osobito djetelina, grahorica i sl. ne bude upaljena (užgana), previše vlažna, ofurena i t. d., jer: lakše je spriječiti nego liječiti!

Njega kopita i potkivanje

Uz prejako iskorišćivanje konja u radu, a slabu brigu za prehranu i njegu, opaža se vrlo često još jedan važan nedostatak pri upotrebi konja u radu, a to je slaba njega kopita i loše potkivanje.

Tome je uzrok ponajviše nemarnost i nebriga vlasnika konja (poduzeća, ustanove, ekonomije, SRZ i dr.), a s druge strane nedovoljan broj ispitanih majstora potkivača, i ako u NRH postoji Potkivačka škola u Zagrebu, ali ona još uvijek premalo osposobljuje potkivača za potrebe terena.

Važnost konja za poljoprivredu, vojsku i sve ostale potrebe ne treba napose isticati, jer je ona svakome poznata. Da uzmogne konj zadovoljiti svim zahtjevima, koji se od njega u radu traže, mora imati zdrava i valjana kopita, jer kola bez točkova, to je konj bez zdravih i valjanih kopita!

Kopito treba njegovati, dok je životinja još mlada, t. j. dok se ona razvija i raste, a stalno i kasnije, kad je konj već u poslu. Mladoj ždrebadi, koja se većinom uzgaja u štali ili u skućenom ispustu, a ne na prostranoj paši, kopita brže rastu nego što se troše. Stoga budu preduga. Uslijed to-

ga dolazi do nepravilnog stava nogu, radi čega trpe tetive i zglobovi i mišići i nastaju sve štetne posljedice, radi kojih konj gubi vrijednost i sposobnost. Takav uzgoj ždrebadi je neruzuman i štetan!

Odrasle konje treba uredno i redovito potkivati, jer ako se to ne čini, obole na kopitu (žulj, stisnuto kopito, trule žabice, puno kopito i t. d.). Konj postaje nesposoban za posao i gubi vrijednost, a stanje se često teško popravlja.

Upotrebom nepotkovanih ili slabo potkovanih konja na tvrdom terenu životinja se muči, a to je s humanog gledišta zabranjeno pa i kažnjivo. Takvi konji brzo radi nesposobnosti dolaze i na klaonicu, a to je opće šteta po naše konjarstvo uopće, a ne samo za vlasnika (poduzeće).

Iskorišćivanje konja, koji imaju njegovana i uredno potkovana kopita je dugotrajnije, pa je stoga od njih i veća korist. Prema tome je gospodarski razlog veći nego higijenski, da se konji uredno potkivaju i njegi kopita posveti više brige i pažnje.

Za taj posao snosi odgovornost u prvom redu sam vlasnik ili zadužena osoba, a zatim i majstor potkivač, koji mora znati svoj posao da obavi kako treba. Za to mora biti ispitani potkivač, jer bez dobrih potkivača često se mnoge bolesti kopita i ne mogu uspješno liječiti pa i ako ih liječi veterinar!

Nakon svega, što je ukratko gore rečeno, evo najglavnijih uputa za njegu kopita i potkivanje:

1. Ždrebadi i mladim još nepotkivanim konjima treba obrezivati kopita na pravilan oblik i veličinu. Time se ujedno popravlja stav nogu i pospješuje pravilan razvoj kopita, a ždrebad se priuči na potkivanje.

2. Kopita treba držati uredno i čisto, jer se time čuva vanjski staklasti sloj rožine i održaje čvrstoća i elastičnost rožine. Osim toga se zaprečuje trulež žabice, koja najviše uvjetuje elastičnost kopita.

3. Konje treba potkivati samo kod ispitanog potkivača, ako je to ikako moguće.

4. Potkivanje valja obavljati svakih 6 do 8 tjedana, pa i onda ako potkova nije istrošena. Potkovu valja skinuti i rožinu dobro orezati pa staru potkovu opet pribiti, ako je još dobra.

5. Dok je konj potkovan, treba češće pregledavati potkove, a osobito prije polaska na dulji put, da se vidi, nije li koji klinac popustio ili ispao ili je možda potkova pukla ili je već preslaba i t. d.

6. Potkivati treba uvijek po dvije prednje zajedno ili obje stražnje, a nikako jednu lijevu, a desnu tek nakon duljeg vremena.

7. Kopita treba od vremena do vremena oprati, očistiti, a naročito poslije duljeg puta. Pri tome se odmah vidi, da li je potkova u redu, da nije možda zapao kamen u viličnu brazdu ili čavao i sl.

8. Za vrijeme velike vlage, blata i kiše treba kopita mazati običnom neslanom mašću ili vaselinom,

a najbolje Hajnclovom kopitnom mašću, da kopita ne upijaju previše vlage, usljed čega postaju mekana i osjetljiva.

9. Ako je prevelika suša, treba kopita katkada nakvasiti i namazati mašću, da ne gube svoju prirognu vlagu, usljed čega postaju tvrda i neelastična.

10. Nikako se ne preporučuje mazanje kopita raznim crnim mastima, u kojima ima obično katrana. Takve masti oštećuju sjaj kopita i razaraju vanjski staklasti sloj rožine i uslijed toga kopito gubi svoje naravne osobine.

To bi bile najvažnije upute za njegu kopita i potkivanje. Kopito po tvrdom terenu ublažuje kao elastični jastuk svaki potres tijela i štiti zglobove od svakog jačeg uzdrmanja, koje djeluje štetno. Radi toga je potrebna tolika briga za održavanje pravilnog djelovanja kopita, a se to postizava njegom i valjanim potkivanjem.

Lišaj na govedima

S proljeća se pojavljuje u jačoj mjeri lišaj na govedima, a osobito na teladi. Prošle godine opaženo je na nekim Državnim poljoprivrednim dobrima lišaja u jačoj mjeri, a osobito tamo, gdje je bio veći broj teladi, koja je držana skupno i u lošim nastambama, a njega i timarenje nije bilo na visini. Isti slučajevi opaženi su i na SRZ-ama, gdje su prilike držanja bile nepovoljne.

Stoga je potrebno o toj bolesti uputiti stočare, kako bi se ta bolest u početku suzbila, a valjanim držanjem spriječilo njezino pojavljivanje.

Lišaj je prelazna (zarazna) bolest, koju uzrokuje jedna gljivica zvana Trichophyton tonsurans, a vidljiva je tek pod mikroskopom. Bolest se prenosi dodirom bolesnih na zdrave, a najčešće putem pribora za čišćenje (četke, češagije). Bolest mogu prenijeti i ljudi, koji također mogu od životinja dobiti lišaj. Bolest se može pojaviti i od nečiste stelje, pljesnive i zaražene slame i t. d., a prenose je i štakori.

Pojava bolesti očituje se u stvaranju okruglih mjesta promjera 1 do 4 cm na koži i to ponajviše

na glavi, oko usta i na vratu, ali se može pojaviti i na drugim mjestima. Oboljelo je mjesto bez dlake, nešto povišeno od okoline, a površina mu je korasto-ljuskasta, sivkasto bijele boje. Ako je na oboljelim mjestima otpala sva dlaka, tada se opaža crvenilo na rubu kruga i male kvržice i mjehurići. Dlake na oboljelim mjestima ispadaju iz korjena i lome se. Oboljela mjesta vide se često kao okruglo-korasta naslaga, iz koje viri po koja dlaka ili bez dlaka.

Prema tome je bolest lako po tim znacima prepoznati, a posve siguran nalaz nam daje mikroskopska pretraga skinutih krasta i dlaka sa oboljelih mjesta, koja se mogu poslati u Veterinarski zavod na pretragu u staklenoj bočici ili epruveti.

Bolest se javlja najviše kod goveda, a osobito kod teladi, koja je više osjetljiva nego odrasla goveda. Ali od te bolesti mogu oboljeti i ovce i konji, psi kao i perad i kunići, a mogu je dobiti napokon i ljudi.

Bolest uzrokuje jači ili slabiji svrab, pa se životinje češu i ozljeđuju i zdravu kožu te se na taj način lišaj sve dalje širi, pa i prenosi na zdrave. Pojavljuje se pojedinačno, ali se ubrzo širi i na ostale životinje u obliku zaraze, od koje nekoje životinje uopće ne obole. Javlja se katkada i na pašnim govedima, a ne samo u štali.

Liječenje traje dulje vremena, što je ovisno o stepenu raširenosti na oboljelim grlima. Traje oko

14 dana pa do 2 mjeseca. Bolest često prođe i bez liječenja. Na jednom mjestu može da nestane, pa se pojavi na drugome.

Bez obzira na to, što bolest nije opasna po zdravlje, treba je liječiti i poduzimati sve mjere, da se ne širi i da se ne pojavljuje, jer životinje, a osobito mlade, uslijed nje slabije napreduju i zaostaju u razvitku i daju loši vanjski izgled.

Za suzbijanje lišaja potrebno je znati slijedeće:

1. Ako se održava čistoća u štali i stelja redovito mijenja, a životinje propisno timare i čiste, bolest se ne pojavljuje.

2. Bolesna grla treba odmah odvojiti posebno, a ležišta i pribor za čišćenje, te posuđe za hranu i vodu raskužiti vrelim lugom ili vapnenim mlijekom sa 2% formalina.

3. Ako se u štali opaze štakori, valja ih potamaniti.

4. Oboljela grla treba držati odvojeno. Ako su jače oboljela provesti šišanje i spriječiti grebanje i češanje, a čišćenje kože četkama i češagijom valja obustaviti, jer se na taj način lišaj širi po cijelom tijelu.

5. Suhe naslage, kore i kraste na oboljelim mje- valja najprije omekšati karbol-glicerinom (5%) ili kreolinom i lanenim uljem (1:20), ili smjesom masti i mekog sapuna (1:3). Kraste nakon razmekšanja valja skinuti opreznim struganjem, da se ne povrijedi koža, ali nikako prati.

6. Tek tako pripravljeno oboljelo mjesto liječiti i mazati lijekovima u obliku masti od blagih kiselina ili drugih raskužnih sredstava (Argent nitric 10 do 15%, Caporit, Formaldehid, Ichtyol, Acid. chrom i t. d.) Osim toga se oboljela mjesta mogu premazati Jodovom tinturom (10%).

7. Lijekove treba češće mijenjati, a kraste nakon prethodnog razmekšanja skidati i onda tek mazati lijekovima.

8. Liječenje valja provoditi kako treba, a ne šablonski i površno mazati po suhim krastama, jer tada nema uspjeha i liječenje se odugovlači.

9. Smeštaj oboljelih grla treba da je uredan obzirom na stelju, te posuđe za hranu i vodu.

10. Personal, koji liječi oboljela grla, treba da se drži svih propisa higijene, te da raskužuje svoje ruke i odijelo da bolest ne prenosi na ostale životinje kao i na samoga sebe ili druge osobe.

Sve, što je rečeno za obolenje goveda od lišaja, a osobito teladi, vrijedi i za sve ostale životinje, pa se stoga treba točno pridržavati u slučaju obolenja bilo kojih životinja i uspjeh liječenja neće izostati.

Dezinfekcija ili raskužba u stočarstvu

O dezinfekciji (raskužbi) govori se više nego što se ona u praksi izvršuje, a u tome baš i leži problematika suzbijanja raznih bolesti domaće stoke i to kako zaraznih tako i parazitarnih (nametničkih). Kad bi se ona izvršivala u onoj mjeri, koliko se određuje i preporučuje, daleko bi se više smanjili mnogi gubici stoke, od kojih trpi naša stočarska proizvodnja bez obzira, da li se radi o socijalističkom (državnom ili zadružnom) ili pak o privatnom sektoru proizvodnje. Osim toga poboljšala bi se i opća higijena obzirom na zdravlje ljudi, a naročito higijena živežnih namirnica animalnog porijekla (meso, mlijeko i t. d.)

Stoga se nikada ne može dosta dovoljno naglasiti potreba istinske i stvarne provedbe raskužbe u stočarstvu, u čiju korist mnogi sumnjaju i ne vjeruju baš radi toga, što o njoj malo znadu, a često je i to malo znanja o njoj pogrješno i netočno.

Za to ću o njoj napisati ono, što je najvažnije znati o njenoj važnosti i načinu provedbe, da to ne

bude jalov i uzaludan posao, nego da posluži pravoj svrsi, a to je suzbijanje zaraznih i parazitarnih bolesti stoke.

Svaka bolesna životinja izlučuje uzročnike bolesti na razne načine, a ponajviše putem izmetina i mokraće. Ti su uzročnici običnom oku nevidljivi pa je zato mnogima teško shvatiti bit raskužbe, jer se njome borimo protiv nevidljivih uzročnika bolesti, koji nam nanose mnogo štete i koče napredak stočarstva.

U prljavim, nečistim, zagušljivim i vlažnim prostorijama ti se uzročnici dulje zadržavaju, a i množe. Radi toga je potreban ne samo red i čistoća u stočnim nastambama nego i njihova povremena raskužba.

Što znači zapravo raskužiti? Raskužiti znači uništiti, ukloniti ili pak tako onesposobiti uzročnike zaraznih ili parazitarnih bolesti, da budu potpuno neopasni i nesposobni, da prouzroče bolesti. Raskužba se obavlja u prostorijama i na mjestima, gdje boravi bolesna stoka ili pak nakon odlaska ili uginuća takve stoke radi toga, da ne oboli od iste bolesti ona stoka, koja će kasnije u te prostorije doći. Raskuživati valja ne samo ležište stoke nego i zidove, pregrade, valove i posuđe za hranu i vodu, kao i sve ostale predmete, s kojima je bolesna stoka dolazila u dodir (ulari, lanci, četke, češagije, orma, pokrovci, posuđe za mužnju, pa vile i lopate i t. d.). Obzirom na raskužbu najvažniji su ostaci od životinje, t. j. izmetine, sluz, gnoj ili krv oboljele ili uginule životinje. Nadalje je važno, da se raskuži i personal, koji je bolesnu stoku timario i njegovao ili inače dolazio s njom u doticaj, jer on može prenijeti bolest na drugu stoku, a i na ljude ili se pak sam zaraziti, ako se radi o bolesti, koja od stoke prelazi na ljude (bedrenica, bjesnoća i dr.)

Kako se obavlja raskužba i s kakvim sredstvima? Najčešće i najviše se raskužba obavlja mehaničkim čišćenjem i uklanjanjem, odnosno uništavanjem zaraznog materijala. To je najjednostavnija raskužba. Ali zaraženu štalu nije dosta očistiti izbacivanjem đubreta i nečistoće u neposrednu blizinu, jer će se stoka zaraziti tamo mjesto u štali, a tim je svrha promašena. Stoga je potrebno sve, što se ukloni iz zaražene prostorije, učiniti nepristupačnim za životinju, a to se postizava spaljivanjem, zakapanjem ili posipanjem sa raznim raskužnim sredstvima.

Pranje je također jednostavna i česta mehanička raskužba, ali prljavu tekućinu treba odvesti zatvorenim kanalima ili na drugi način učiniti nepristupačnom i neopasnom za druge životinje, t. j. sipanjem u nju raskužnih sredstava. Pri toj se raskužbi dosta griješi, jer se prljavština izbaci iz štale i rasipa oko nje, čime se daje mogućnosti širenja zaraze, jer se životinja u njoj zaprlja kao što je to slučaj ponajviše u svinjogojstvu.

Prema tomu svako čišćenje i stalno održavanje reda i čistoće ujedno je i raskužba, i ako je vrlo jednostavna, ali probitačna. I narodna poslovica kaže: „Čistoća je pola zdravlja", a tako u istinu i jeste.

Daljnji način raskužbe jeste sušenje, grijanje, kuhanje i t. d. To je takozvana fizikalna raskužba. Sušenjem i djelovanjem sunca ubijaju se klice, a isto tako i povećanom jakom toplinom (vrela voda, kuhanje, parenje). Željezni predmeti opale se i ugriju na vatri ili kuhaju u vodi, a isto tako se kuhaju ili pare odijela i rublje i na taj način raskužuju.

Najpoznatija i najvažnija dezinfekcija vrši se raznim kemijskim sredstvima, koji ubijaju i uništavaju uzročnike zaraznih i parazitarnih bolesti. Ta su sredstva raznolika i mnogobrojna i po obliku i sastavu kao i načinu djelovanja. Većinom su to soli raznih metala, lužine, kiseline ili pak organski sastojci.

Najpoznatija su u praksi ova raskužna sredstva za široku upotrebu: vapno, klorno vapno, kaporit, soda, karbol, kreolin, lizol, sublimat, formalin, sapun, sumporne pare i mnoga druga kemijska sredstva pod najrazličnijim imenima.

Kad će se koje sredstvo upotrijebiti za dezinfekciju i na koji način, odredit će stručnjak veterinar prema bolesti i otpornosti njenoga uzročnika, jer svako sredstvo ne djeluje jednako na sve uzročnike.

U praktičnoj primjeni temeljita raskužba obavlja se tako, da se najprije izvrši čišćenje i pranje, a potom kvašenje, mazanje, prskanje ili krečenje s jednim ili više spomenutih sredstava.

To su najglavniji načini i sredstva za dezinfekciju, a ostale metode se rjeđe upotrebljavaju (biološka sredstva i dr.)

Evo ukratko opisa raskužbe na pr. štale, u kojoj je bila zaražena stoka:

1. Slamu, đubre i ostatke hrane, zatim sve otpatke i izmetine treba pažljivo skupiti i iznijeti te najbolje spaliti ili duboko zakopati u zemlju.

2. Sve predmete u štali od male vrijednosti, a osobito drvene, treba spaliti. Željezne predmete kao što su vile, lopate, češagije i lanci treba skuhati u vodi ili opaliti na vatri. Jasle, valove i zaprljane zidove treba vrelim lugom, sodom ili vrelom vodom oprati i oribati, a kad se osuše premazati (okrečiti) klornim vapnom, kaporitom ili običnim vapnom, kojemu je dodano kreolina ili kojeg drugog raskužnog sredstva. Ormu, ulare, ćebad i slične predmete treba nakvasiti u vodenoj otopini kojega raskužnog sredstva (kreolin, lizol) i držati u tekućini više sati ili preko cijele noći.

Ako je pod od drveta, kamena ili cigle treba ga nakon čišćenja i pranja dobro nakvasiti raskužnim sredstvom (kaporit, klorno vapno, kreolin i dr.) ili se može posuti vapnenom prašinom i po njoj politi voda, da se vapno na podu ugasi i razvije

velika toplina, koja jače raskužuje nego obično ugašeno vapno. Ako je pod od zemlje treba gornji sloj u debljini od 10—30 cm skinuti i ukloniti na isti način kao i đubre, te nasuti svježom zemljom, koja nije dolazila u doticaj sa bolesnom ili sumnjivom stokom.

3. Posude za davanje hrane i vode treba oprati vrelom vodom, vrelim lugom ili iskuhati.

To bi bilo u najkračim crtama i najglavnije rečeno o dezinfekciji, što je potrebno da znaju svi naši držaoci i sav personal zaposlen oko stoke kako na Državnim dobrima, raznim ekonomijama i poduzećima, tako naročito na seljačkim radnim zadrugama i u privatnom seljačkom gospodarstvu, pa će se onda dezinfekcija izvršiti kako treba i postići svoju pravu i konačnu svrhu, a to je suzbijanje zaraznih i parazitarnih bolesti i zaštita ljudskoga zdravlja.

Sadržaj

POPULARNA IZDANJA
KLUBA INTELEKTUALNIH RADNIKA
VINKOVCI

Broj 1

IZDANJE KOTARSKE VETERINARSKE STANICE
VINKOVCI 1954.

Tisak: Grafičko poduzeće „Iskra" Vinkovci

CIJENA 50 DINARA